

Toni Comín

Persona polifacètica, ha estat professor d'ESADE, membre de Cristianisme i Justícia, pertany a Ciutadans pel Canvi i és diputat del Parlament de Catalunya, on el visitem i on tenim algunes dificultats de protocol per trobar un despatx en el qual poder realitzar l'entrevista. Toni Comín s'hi adapta, des de la seva gran simplicitat i profunditat, tot esperant que hi hagi el permís, amb bon humor, malgrat un refredat insistent.

[En el rerefons de l'entrevista, el referent d'Alfons Carles Comín i M. Lluïsa Oliveres]

La memòria i l'herència dels meus pares... pesa, perquè és una responsabilitat gran que en un moment et pot aclaparar. Però, quan ets capaç d'assumir-la, en veritat et fa més lliure i passa a ser simplement un orgull, i la veus com una sort, i l'únic que intentes és estar a l'alçada d'aquest testimoni. Quan dic que pesa, ho dic en el sentit que ha condicionat de manera molt determinant les opcions vitals que he anat prenent al llarg de la meua joventut. Ser fidel a una herència que trobes, que no tries, és una cosa molt bonica a la vida. Intentar ser fidel a una herència, quan ets capaç de reconèixer-hi un valor inabastable, en la mesura que es tracta d'un testimoni humà de valor profètic incalculable..., és una de les coses que més sentit pot donar a la vida.

Què fa un noi com tu en aquest món polític i eclesial?

En el meu cas, sembla clar que sóc *víctima* d'un testimoni que m'ha enlluernat. El testimoni del meu pare. Un testimoni d'una persona creient que jo mateix, també com a creient, he anat descobrint a mesura que m'he anat fent gran. Quan era petit el meu pare simplement era el meu pare. No era un intel·lectual ni un

polític cristià. Certament, hi havia un entorn a casa amb gent fantàstica, amics del meu pare. Ara, alguns d'ells, tot i la diferència d'edat, són amics meus. I a través de la Fundació Comín també he conegut molta gent admirable.

A través del testimoni patern, d'alguns dels seus amics, ara també meus, i de persones excepcionals que he conegut, per exemple, a través de la Fundació, tot això m'ha anat confirmant la meva opció creient. Ara mateix, la meva pertinença a l'Església em fa pensar que hi ha gent, a l'estructura de la institució eclesial, que segresta l'Evangelí de manera permanent, i a vegades tens la sensació que l'únic que pots fer és empipar-te. Sobretot si has conegut l'altra Església, la de Casaldàliga, la de Boff, la del diàleg amb la modernitat, la llibertat de paraula i el compromís amb la justícia, la de la teologia de l'alliberament.

Jo penso que els que s'han allunyat de l'Evangelí són totes aquestes cúpules, la cúria, les conferències episcopals, que són incapaces de fer entendre al món i a la gent normal, creient o no, quin és el sentit més profund de l'Evangelí. Quan has tastat aquest menjar, que és l'experiència de l'amor de Déu, entès i viscut com un amor infinit i incondicional, és evident que ja no se't pot passar pel cap no creure. Seria una bogeria! En realitat, aquesta experiència, per ella mateixa, és inefable i inabastable, i només la podem tastar de manera indirecta a través de mediacions històriques. Per això és tan important que les mediacions que expressen aquesta experiència siguin coherents. I jo crec que algunes són més coherents que d'altres. Algunes ajuden a convertir i a evangelitzar, i d'altres més aviat allunyen de la fe.

El teu pare és cada vegada més un mite...

Probablement, es tracta d'un mite merescut... en una època, a més, en què disposem de pocs mites vius. Necessitem mites del passat recent, si el nostre present no en proporciona de nous. No es pot viure sense referents.

Un mite perquè va ser profètic sent cristià des de les opcions d'esquerra. Per què llavors sí que era possible ser cristià i d'esquerres i ara sembla difícil?

De fet, a la seva època no va ser gens fàcil compatibilitzar les dues coses. D'aquí la seva lluita i el seu mèrit. I ara tampoc no és tan difícil. Si hi penses, el món està ple de cristians d'esquerres... Alguns fins i tot són líders de països, com per exemple Lula. A Europa, Prodi és un cristià que governa amb els comunistes, o Blair és un cristià que diu que és socialdemòcrata –tot i que dubto que realment ho sigui, veient el que hem vist.

En tot cas, en relació amb aquesta pregunta, podríem fer dos diagnòstics quasi contraposats o contradictoris. Un diagnòstic un pèl provocador, que entraria en el terreny de la geopolítica i que vindria a dir el següent: de continent catòlic bàsicament n'hi ha un, que és l'Amèrica Llatina, i allà la teologia que ha marcat la identitat catòlica del continent ha estat la teologia de l'alliberament. Ha estat la gran renovació teològica llatinoamericana d'aquest segle. Encara que els teòlegs de l'alliberament hagin estat perseguits pel Vaticà. Tant és. Vist així, si ens ho mirem en grans unitats continentals, el que li queda a l'Església catòlica realment és un continent en el qual el discurs predominant és el d'un catolicisme d'esquerres. Perquè Europa és un continent secularitzat de manera bastant irreversible; l'Amèrica del Nord és protestant; a l'Àfrica hi ha el catolicisme, però aquest ha de compartir el continent amb l'Islam i altres religions autòctones. I a la resta del món, ja ho sabem: el món àrab és islamista i Àsia mai no serà catòlica com a continent, és tot un altre món.

Si pensem en els canvis que hi ha hagut a Espanya des dels anys del meu pare i els cristians pel socialisme fins avui, aleshores el diagnòstic és tot un altre. Diria que en aquests trenta anys han passat tres coses.

La primera: és veritat que el procés de diàleg entre el catolicisme i la cultura de la modernitat aparentment ha dut molta gent a

l'agnosticisme. Tanmateix, jo crec que en realitat aquest procés de secularització generalitzat no ha estat tant un procés de pèrdua de fe, sinó només un procés de purificació de l'herència de l'educació rebuda. Un catolicisme premodern, tradicional, inoculat com una doctrina oficial i inqüestionable, un cristianisme bàsicament sociològic, ha estat substituït per molta gent per un agnosticisme crític. I com diria Simone Weil, segurament estan més a prop de Déu ara que es declaren agnòstics que quan es declaraven creients.

Segona cosa. A l'Espanya d'avui s'accepta amb tota naturalitat, fins i tot en els àmbits culturals conservadors, que el catolicisme pot ser d'esquerres. Ni tan sols els bisbes que tenim ara a la Conferència Episcopal Espanyola no s'han atrevit a excomunicar els ministres catòlics que hi ha en el govern del PSOE pel fet d'estar en aquest govern. L'any 1936 probablement ho haurien fet. La batalla que van portar a terme els cristians pel socialisme durant els anys setanta crec que la van guanyar, perquè avui hi ha un mínim que ha quedat ja assegurat per sempre, i que és el pluralisme polític dels cristians. En aquest país avui pots ser d'esquerres i cristià en públic sense escandalitzar ningú, i fa quaranta anys no era així.

La tercera cosa, que és la que ens té a tots angoixats o més aviat escandalitzats, és el retorn del nacionalcatolicisme més ranci. Probablement és el mateix que ha passat en altres nivells: també el franquisme sociològic i el polític resulta que estan més vius del que ens pensàvem. El nacionalcatolicisme no ha mort, no va morir durant la transició, i ara ha tornat. Amb tot el desvergonyiment del món. A vegades alguns bisbes recorden ben bé els de la dictadura. L'esquema mental, la seva visió de la societat, la visió de les relacions entre el poder polític i l'Església que hi ha al darrere de segons quines declaracions de segons quins bisbes... recorda vells temps. Una de les coses que em té més escandalitzat és aquest argument que la llei natural té preeminència sobre el dret positiu

i que, naturalment, els únics intèrprets de la llei natural són els bisbes. Sembla una broma! Sort que Déu Nostre Senyor és misericordiós, perquè, si no, no sé què els faria.

Com és que el cristianisme d'esquerres ara va de baixa i en canvi en aquest país el cristianisme més ancorat a la dreta sembla que creix?

Jo crec que el cristianisme de dretes és més militant que el cristianisme d'esquerres per la seva pròpia concepció de la fe i de la identitat religiosa. O, més ben dit, l'un i l'altre són militants d'una manera molt diferent. El cristianisme de dretes té un esquema sobre la relació entre l'espai públic i la institució religiosa que els fa ser més militants. M'explico. Viuen en una mena de dualisme jerarquitzat: hi ha l'Església institució, representada pel Papa i pels bisbes, que té la raó; després hi ha la societat, que està equivocada, que viu en l'error, el pecat, la foscor, i els cristians han de sortir al carrer a fer de cristians, no a solidaritzar-se amb els problemes de la societat, sinó a fer de cristians, a explicar que són cristians i a dir que tenen la veritat. I més que sortir al carrer a intentar convertir la societat, sembla que surtin fonamentalment per acusar-la dels seus pecats. Per això dic que es tracta d'un cristianisme militant per naturalesa. Sembla que, per a ells, l'espai públic sigui l'espai on hi ha els pecats que cal denunciar i les ànimes que cal reconquerir.

En canvi, el cristià d'esquerres diria que no és militant. És present en l'espai públic, en la vida pública com a cristià, però sense exhibir-se... Simone Weil diu que a vegades l'experiència de Déu és com l'experiència d'una nit de noces: és tan íntima que s'ha de fer a les fosques. La mateixa fe, en efecte, és una cosa tan íntima que a vegades no la pots anar predicant ni ensenyant així com així. Per tant, no crec que el que tu em definies, per entendre'ns, com a cristianisme d'esquerres vagi de baixa, sinó que probablement el que passa és que no és militant com ho són els cristians dels mo-

viments neoconservadors. Potser el cristià que no pertany als moviments neoconservadors experimenta la seva fe com una recerca que es fa des de la fragilitat i, per tant, no la pot anar vociferant pels carrers.

Hi ha molts cristians que entenem la fe com una recerca, en la qual en realitat quasi tot està en mans de Déu i quasi res en mans nostres. Per tant, per més que creiem en l'amor infinit de Déu, no deixa de posar-nos en un estat de certa fragilitat permanent. I el reconeixement d'aquesta fragilitat, que per altra banda és una font de fortalesa, una font de sentit, és sens dubte una de les més grans belleses de la fe. Molts cristians considerem, a més, que l'Evangeli té un dels seus passatges fonamentals en Mateu, 25. És a dir, que la fe no es demostra proclamant públicament la pròpia identitat cristiana, sinó a còpia de fer experiències de fraternitat.

Dit això, al mateix temps no tinc inconvenient a reconèixer que, probablement, els cristians d'esquerra hauríem de tenir més presència pública, tot recuperant una mica el valor profètic dels cristians pel socialisme dels anys setanta. Ara ho hauríem de fer per contrarestar l'Església neonacionalcatòlica que ha renascut, per demostrar al conjunt de la societat que els bisbes conservadors no són l'únic rostre de l'Església. Ho devem a una colla de gent que està desolada, quan veu la involució que ha fet el catolicisme oficial. En aquest sentit, potser hauríem de fer una certa autocrítica, en relació amb el nostre dèficit de presència pública: hi ha molta gent que ens diu que per què no ens organitzem i sortim i diem el que pensem...

Ara estem desconcertats. I entremig hi ha hagut un pontificat molt llarg. Creus que hi té a veure això?

Sí, segur. Hem de tenir molt clar que, avui, l'espai públic es construeix en els mitjans de comunicació. I les cúpules episcopals són les que, des del punt de vista mediàtic, s'acaben arrogant la representativitat del conjunt de l'Església. Si en els mitjans de comuni-

cació els únics que surten a representar l'Església són els bisbes, per a la majoria de la societat l'Església serà això i res més que això. La resta de realitats no existeixen; no poden ser públiques si no és a través dels mitjans.

Si poguéssim feriem que Casaldàliga fos el Papa, és clar. Però ara mateix encara estem una mica lluny d'això. Per això, una de les maneres de combatre el monopoli de la representació de l'Església per part de les seves cúpules és no donar-los ni un gram més de valor del que tenen. Ignorar-les una mica. No pot ser que ens desmobilitzem com a cristians d'esquerreres perquè hi ha hagut un pontificat polac. Voldria dir que tenim una excessiva dependència del qui es troba al capdavant de la institució. I crec que no l'hauríem de tenir. Una dependència en positiu, si vols, potser sí. Que ens estimuli un Papa maco, doncs de conya. Ara bé, quan tenim un Papa conservador en excés, el millor que podem fer, potser, és no fer-ne gaire cas, tot i que al mateix temps hem de repli-car en aquelles coses amb les quals no estem d'acord.

Això que dius solament ho podrien fer els laics, perquè l'Església depèn tant del clero i el clero dels bisbes i els bisbes del Papa... A vegades, quan veig algunes de les coses que es fan des del Vaticà, tan incompatibles amb l'Evangelí, penso: «excomuniquem-los!, excomuniquem la cúria». Teològicament, s'han acostat a l'heretgia massa vegades. La *Notificatio* a Jon Sobrino, per exemple, des del punt de vista teològic, és una barbaritat. No s'aguanta per enlloc. És un text que pretén observar l'ortodòxia teològica i, en canvi, raneja constantment en l'heretgia o, fins i tot, hi incorre obertament. Contradiu, suposo que sense ser-ne conscient, molts dels pilars bàsics de la tradició teològica. Un dels mestres més prestigiosos de la Gregoriana, un home moderat, no especialment simpatitzant de la teologia de l'alliberament, va dir: «A mi, si algú em posa un text com el de la *Notificatio* en un examen, el suspenc. El prefecte de la Congregació, el cardenal Levada, que és qui l'havia de signar però

que no l'havia escrit, sembla que no ho veia gens clar i dubtava si signar-la o no. Al final es va tirar endavant més per motius polítics que per altra cosa. És molt greu que la Congregació hagi tirat endavant aquest text. Amb perdó, però els que estan fora de l'Evangelí són ells! Em refereixo a una cúria vaticana que permet coses com aquesta i que no fa dels pobres del món la seva prioritat. El que hauria de fer el Papa, avui, són encíclics sobre la reforma de l'economia mundial; hauria de fer una crítica radical de la globalització neoliberal. Si la *Populorum Progressio*, en el seu moment, va ser necessària, imagina't avui, de la manera com ha evolucionat el capitalisme global, si no seria necessària una encíclica tan o més compromesa que aquella. Crec, certament, que el seu testimoni es troba bastant lluny del de Jesús. A vegades penso que al capdavant de l'Església, més que homes de fe, el que tenim són persones que es basen en una teologia completament desviada. Si em permetes una broma: nosaltres, el poble de Déu, els creients de base, no els cremarem, a diferència del que feia la Inquisició amb els heretges de la seva època, perquè com a creients de veritat el record de la misericòrdia de Déu ens porta a perdonar aquestes heretgies. Des del punt de vista de l'ortodòxia teològica, ara mateix podríem excomunicar mig Vaticà i la meitat dels bisbes, tots junts. Ja et dic que és una broma, però el que passa és que, en realitat, si hi penses, es tracta d'una broma molt trista.

Els, en canvi, com que de la misericòrdia de Déu, sembla que amb prou feines en saben res, es dediquen a castigar tot aquell que, des de dins de l'Església, amenaça el seu poder religiós, cultural, moral, etc. Ara és Jon Sobrino, però els darrers anys han estat molts altres teòlegs, i els propers anys seran uns altres de nous.

Quin problema porta que el Vaticà sigui un Estat i els actuals acords amb l'Estat espanyol?

El Concordat amb el Vaticà va ser el primer acord que es va fer immediatament després de la Constitució. Aquests acords han impe-

dit que l'Estat espanyol sigui, de veritat, un Estat plenament aconfessional. De fet, el problema ve d'abans, ve de la mateixa Constitució. Per fer entendre això, sempre explico l'anècdota de quan el meu pare va saber que a l'article 16 de la Constitució, el que estableix la llibertat religiosa, se citaria pel seu nom l'Església catòlica. Li semblava fatal. Ell, que era dirigent del PSUC, i José Antonio González Casanova, que també és creient i que va ser un dels experts que va assessorar els ponents constitucionals en nom del PSC, van anar a veure Jordi Solé Tura o [Gregorio] Peces Barba per dir-los que no podia ser, que la cita específica de l'Església catòlica era un privilegi i que, per tant, era una concessió a l'antic règim. «Com a cristians —deien, si fa no fa—, protestem perquè la Constitució cita explícitament una de les confessions, i un cristià sempre hauria d'estar en contra d'aquest privilegi.» No hi va haver res a fer.

Al cap dels anys, remenant bibliografia per a un treball de la universitat, trobo una nota a peu de pàgina amb una citació del debat de les Corts Constituents, de l'any 1978, en la qual Santiago Carrillo, en el moment de la discussió de l'article 16, diu aproximadament (cito de memòria): «*Si yo fuera cristiano, como mi amigo y compañero de partido, Alfonso Carlos Comín, pediría que el PCE votase en contra del tercer apartado del artículo 16, por el hecho de que cita a la Iglesia católica. Pero como yo soy Santiago Carrillo y soy ateo y soy comunista, en nombre de la reconciliación, diré lo contrario: el PCE pedirá el voto a favor de este artículo.*» Per una banda, és d'una grandesa política considerable, que va fer possible la democràcia a Espanya. Per l'altra, és una de les renúncies de la transició. En la mateixa Constitució estem contradictent-nos: en el mateix article que parla de la llibertat religiosa no hauria de dir que l'Estat cooperarà amb les confessions religioses i, tot seguit, que hi haurà una cooperació preferent amb una de les confessions, que és la catòlica. Això no és una aconfessionalitat amb totes les de la llei, sincerament. Almenys, diguem les coses pel seu nom.

Sociològicament, a Catalunya el que vivim és que l'Església no hi pinta res. I, en canvi, com és que té tan poder fàctic?

Deixa'm que improvisi. Si preguntes a la gent si creu en Déu, la majoria et diu que sí. La major part de gent, quan li fas aquesta pregunta, probablement no sap ben bé què li preguntes, i tanmateix diu que sí. Això, en realitat, té bastant a veure amb l'experiència de la fe, perquè, de fet, com molt bé explica sant Tomàs al final de la *Summa Teològica*, per definició tampoc no ho podem tenir tan clar, què vol dir això de creure en Déu.

Una segona dada que em va fer pensar, quan la vaig saber, és aquesta: el programa que han hagut de reposar més vegades en els darrers anys a TV3 ha estat l'entrevista de Francesc Escribano a Pere Casaldàliga. L'han hagut de reposar diverses vegades a petició dels espectadors. Quan hi ha un testimoni com el de Casaldàliga, a la gent li agrada, li diu coses, l'impacta, la fa pensar. A Catalunya, hi ha un cristianisme progressista, laic, democràtic, que potser avui és, en certa manera, un cristianisme dorment, però quan es troba amb el reportatge de Casaldàliga respon. Aquest cristianisme, com que no pot identificar-se amb els bisbes, mira el programa amb una certa devoció i genera un cert boca-orella. El cristianisme amb un testimoni viu, per tant, avui a Catalunya té impacte social.

I per què li tenen tanta por, els altres poders, a l'Església catòlica?

Probablement, tenen una certa por, exagerada en tot cas, al Vaticà. I a la cúpula episcopal espanyola, perquè es comporta com una extensió del Vaticà. No solament com a Estat, sinó com a poder ideològic. Tenen por del Vaticà com a creador d'opinió. Si a l'Espanya d'avui el poder polític —em refereixo a un govern progressista, és clar— es posa el Vaticà en contra, tem que no li estigui fent un regal a l'enemic. A Catalunya no és tant el cas, però a Espanya la meitat de la societat és hereva del nacionalcatolicis-

me. El Vaticà i els seus bisbes de la Conferència Episcopal segueixen sent un altaveu que aquesta mitja Espanya s'escolta.

El nacionalcatolicisme encara té un poder elevat?

És una ràdio, i fins i tot és un cert entramat d'organitzacions econòmiques, perquè hi ha molts consells d'administració en els quals hi ha una participació de consellers que pertanyen als grups conservadors catòlics. Amb tot, jo crec que aquesta xarxa nacionalcatòlica, tot i tenir la majoria de bisbes amb ells, té menys poder del que molts es pensen. Per tant, crec que el govern del PSOE no li hauria de tenir la por que a vegades sembla que li té. De totes maneres, a mi, com a cristià, em costa més deixar-me pressionar per la cúpula, que no pas a tots aquells polítics progressistes que no són creients.

L'Església té un poder...

Quan dius l'Església entenc que vols dir la Conferència Episcopal. La primera batalla que hem de lliurar és que la gent, sobretot els no cristians, entengui que la Conferència Episcopal no és l'Església. Hi ha una batalla semàntica i de llenguatge. No són Església i, sense embuts, ni tan sols la representen.

El primer que hem de recordar és que l'estructura política de l'Església no forma part de la revelació. L'Església sempre ha assumit estructures polítiques que han sorgit de la realitat secular, de la realitat històrica. Primer, va assumir el model de l'Imperi romà; després, el medieval. Però enlloc no s'especifica que el model polític de l'Església no pugui ser una democràcia. No és Paraula de Déu que l'Església s'estructuri d'una o altra manera. Qui pretengui el contrari comet una heretgia. Pren el nom de Déu en va.

Aquests senyors, molt respectables, si vols, de la Conferència Episcopal en la societat contemporània tenen poca legitimitat de parlar en nom del conjunt dels catòlics, perquè ara el que tocaria és que l'Església, com a estructura política, s'organitzés d'una

manera mínimament democràtica. Els que estan en contra de la democratització de l'Església diuen sovint: «La revelació no es vota». D'acord, la revelació no es vota. No faltaria sinó! Però es pot saber què dintre té a veure la revelació amb l'estructura política de l'Església? Ja us ho dic jo: res de res! No fem trampes, si us plau. Sí, ja sabem que el Papa és el successor de Pere, però que jo sàpiga el mètode d'elecció dels bisbes i els papes ha anat canviant al llarg dels segles. És a dir, que no intentem donar gat per llebre. De fet, ha canviat per anar a pitjor, perquè als primers segles el sistema d'elecció dels bisbes era més democràtic que ara.

Ara no tenim res més que una monarquia absoluta. Res no justifica el sistema d'elecció dels bisbes, els cardenals i el Papa que tenim avui. La batalla per la democràcia a l'Església ens ha de servir perquè, quan parla un senyor com a portaveu de la Conferència Episcopal, ens quedi clar que *a priori* és portaveu de només quaranta homes que s'asseuen de manera periòdica en una sala d'un edifici de Madrid. I representen també tots els cristians que individualment s'hi vulguin sentir identificats, que són aquesta meitat de cristianisme militant i conservador del qual parlàvem abans. Fantàstic per a ells! Però aquest senyor no té la legitimitat d'actuar com a representant de l'Església en el seu conjunt, en nom de tots els cristians, perquè per començar l'Església no és democràtica i ho hauria de ser.

En segon lloc, la doctrina social, moral, política i familiar de l'Església tampoc no és revelada. I molts dels portaveus d'aquest cristianisme conservador es passen la vida —i aquest és un dels pecats del nacionalcatolicisme, al meu entendre un pecat greu, un pecat que, com tots, va contra Déu—, es passen la vida, dic, venent, difonent i interpretant la doctrina social i moral oficial de l'Església com si fos revelació. Això és gravíssim. De fet, són dos errors diferents: pretendre que la doctrina social i moral de l'Església vàlida i possible és la doctrina oficial, la que va signada pel Vati-

cà, la que està escrita en els catecismes oficials de Roma. Doncs no, senyors, això no va així. Resulta que a l'Església hi ha pluralisme i que la doctrina social i moral cristiana és interpretable de maneres diferents, és discutible. I el segon error és fer creure que la doctrina social i moral és revelada. En realitat, una cosa va amb l'altra: només n'hi ha una, perquè és revelada. I Roma és l'únic intèrpret autoritzat d'aquesta doctrina revelada. Pensar així és tergiversar l'autèntic significat de la revelació.

La revelació es refereix a la Creació, l'Encarnació, la Resurrecció, la Divinitat de l'Home Jesús o la Humanitat del Fill de Déu, i la Salvació; la revelació ens diu quatre coses de molt valor, molt poques però de molt valor, i això és el dipòsit de la fe. I a partir d'aquí, partint de la revelació i a la llum de l'Esperit Sant, aquesta institució històrica que és l'Església ha anat intentant construir totes les altres coses, com per exemple la seva doctrina social, moral, familiar, o el seu dret canònic.

Anem a fons: el concepte de *lleï natural* en el qual es basa avui el Vaticà per sostenir la seva doctrina social i moral, i el seu catecisme, és una mena de suplantació de l'Evangeli i de la veritable revelació. Aquesta idea de *lleï natural*, de fet, pretén que hi ha una lleï revelada que dictamina sobre tots i cadascun dels aspectes de la vida i d'una societat que evoluciona històricament. Evidentment, la lleï natural no és una lleï revelada! I un a vegades acaba amb la sospita que és una manipulació que té com a finalitat mantenir el poder de l'Església sobre les consciències de la gent i fer creure que ells parlen més en nom d'algú al qual només ells tenen accés, perquè se'ls revela de manera exclusiva.

Que potser pretenen tenir el monopoli de la revelació? Això seria un pecat, no en tinc cap dubte. Perquè seria apropiat-se de Déu. Una cosa greu és pretendre que l'Església catòlica té el monopoli de la revelació; que Déu no s'expressa també a través de les altres religions, o a través dels agnòstics o els no creients. Però una cosa més greu encara és pretendre que, dins de l'Església, la

seva jerarquia té el monopoli de la revelació. Això ja és el *súmmum*!

La doctrina social cristiana, d'acord amb la tradició i l'ortodòxia de l'Església catòlica, és obra humana, feta a la llum de l'Esperit Sant. Però obra humana, no ho oblidem! A més, com que l'Esperit bufa on vol i després tothom pot intentar deixar-se il·luminar de la mateixa manera, la doctrina social solament seria plenament legítima si es construís deliberativament, amb la participació de tots aquells que es diuen creients, i, per tant, d'acord amb els principis democràtics que dèiem abans.

Els catecismes, tal com es fan i es redacten avui, són una broma! Encara que estiguessin encertats en allò que diuen, el problema és la manera com es fan. Es fan i es presenten de tal manera que sembla que intentem fer creure a la gent que la cosa va així: miri, primer Déu ens va dictar l'Evangelí segons sant Mateu, i després els de sant Marc, sant Lluc i sant Joan. Després, Déu ens ha seguit dictant, a través del Vaticà, i ens ha dictat el catecisme. Com que el Vaticà té fil directe amb Déu, doncs això, Déu ens truca per telèfon i ens va dictant. Al segle XIX ens va dictar que la servitud de la gleba era una meravella i al segle XX ens dicta que la servitud de la gleba és una barbaritat. Perquè Déu, ja saben vostès que, pel que fa a les qüestions socials i morals, canvia d'opinió. Al segle XIX creia que el liberalisme i el socialisme eren pecat, i al segle XXI ja no ho creu.

Si us plau, sembla una presa de pèl! Se'ns presenta el catecisme com una expressió de la llei natural, i la llei natural, com una mena de versió *light* de la revelació. I, al final, és el mateix catecisme el que queda instituït com si fos Paraula de Déu. Però pretendre això seria un pecat: seria utilitzar el nom de Déu en va.

Déu no canvia d'opinió perquè la revelació és ahistòrica i atemporal. Per tant, la doctrina social, que és històrica perquè parla i valora les institucions i la societat històrica, per definició, no pot ser revelada. Aquesta confusió permanent entre la doctrina social

i moral, la llei natural i la revelació, és un atemptat a la fe. «Fora de l'Església hi ha salvació?»

Em permets una ironia més? Si fora de l'Església no hi ha salvació, els nostres bisbes, cardenals i els jerarques del Vaticà en general ho tenen molt malament, perquè una bona part d'ells temo que estan fora de l'Església. Per al seu bé, haurem de dir que fora de l'Església sí que hi ha salvació. Ara ja més seriosament; cal no oblidar que qui decideix qui se salva o qui no se salva no és el Papa, sinó Déu Nostre Senyor. Fora de l'Esperit Sant no hi ha salvació: això sí que és ben cert! Crec que Ratzinger es confon quan diu que fora de l'Església no hi ha salvació; en realitat utilitza Església com a sinònim d'Esperit Sant. Em sembla bé fer servir aquest sinònim, però amb la condició que entenguem que aleshores l'Església està en estat de donació permanent a tots els homes i que té bastant poc a veure amb l'administració dels sagraments que s'està fent en aquests moments des de la institució.

És l'Esperit Sant el que salva. Però l'Esperit Sant es dona de manera universal a tots els homes, de manera permanent. Això no vol dir que puguem dominar-lo, o adaptar-lo als nostres interessos o a la nostra voluntat. No, l'Esperit de Déu és gratuït. L'Esperit bufa on vol. Per cert, tot indica que també bufa en les altres religions, no només en la cristiana, i en les altres Esglésies, no només en la catòlica. En tot cas, que l'Esperit Sant sigui universal no vol dir que no sigui gratuït. Però que sigui gratuït no vol dir que sigui arbitrari (a diferència del que deia el calvinisme, per exemple).

La jerarquia de l'Església, a través de l'escola, vol evangelitzar? Convertir els alumnes a la fe cristiana? Jo diria que ni això. Més aviat sembla que, quan la Conferència Episcopal defensa l'assignatura de Religió, allò que vol és fer política. Que l'Església tingui un milió o tres milions de creients diria que no els importa gaire. L'estratègia de la jerarquia episcopal, almenys en el cas d'Espanya, sembla que sigui, simplement, aconseguir que els partits que

actuen més al seu dictat manin. Que governi el partit més disposat a sotmetre's al seu criteri. Però no crec que tingui interès ni a créixer. L'evangelització li importa poc, crec jo.

Si li importés de veritat faria les coses d'una altra manera, s'adreçaria d'una altra manera a la societat, utilitzaria un altre llenguatge, prioritzaria uns altres temes. Per què el Vaticà no està dedicat en cos i ànima, per exemple, a promoure una reforma profunda de les regles del joc de l'economia mundial, per tal de reduir de manera dràstica les diferències Nord-Sud? I potser la defensa del dret a la vida no és la primera prioritat de l'Església catòlica? I potser l'Església no sap que la principal causa de mort, de sofriment i de desgràcia, avui al món, és la injustícia estructural de les regles de l'economia global? Què hi diu el Papa, sobre la globalització neoliberal? Per què no es dedica, de manera prioritària, a promoure una democratització de les institucions internacionals i de les Nacions Unides? Joan XXIII i Pau VI s'hi dedicaven més, a aquestes coses. I allò tenia a veure amb l'evangelització. Això d'ara no acabo d'entendre ben bé amb què té a veure.

Tornant a la nostra Conferència Episcopal, crec, en síntesi, que el que més li preocupa és conservar el poder ideològic que considera que encara té i manar al conjunt, tot exercint aquest poder i imposant la seva ideologia a tothom a través de les institucions laiques. No crec que el seu objectiu sigui evangelitzar la societat espanyola.

Els bisbes saben en quin món viuen?

Suposo que hi ha de tot. La veritat és que els freqüento poc. Passa una cosa: tot el temps que et dediques a freqüentar bisbes no el dediques a tenir experiències de la fraternitat. I ja saps: la fraternitat és l'accés més privilegiat a Déu de tots els que podem tenir en aquest món. A Déu, en aquest món, el trobes en l'experiència de la fraternitat. No és la millor manera de conèixer Déu freqüentar bisbes. Ep, ho dic amb tot el respecte! Alguns me'ls aprecio.

Anant a la pregunta que em fas: crec que viuen en la seva realitat, la qual, encara que no ens agradi, sembla que és la d'una part relativament important de la societat espanyola. Hi ha molta gent a Espanya que se sent tropa d'aquests bisbes. A Catalunya, és clar, n'hi ha molta menys. Tinc alguns amics creients amb els quals a vegades fem una broma; ens preguntem: per què no fem un cisma? Doncs, bromes a part, jo diria que, d'alguna manera, el cisma *de facto* ja el tenim. En l'època del meu pare, hi havia un ventall de cristianismes més repartit: hi havia els cristians pel socialisme i els nacionalcatòlics a banda i banda, però també hi havia un món democratacristià obert i progressista, i un món conservador disposat a dialogar, etc. Hi havia centres, per dir-ho d'alguna manera. Avui, tinc la sensació que el cristianisme d'entremig ha desaparegut. És com si entre l'Opus i els *Legionarios de Cristo*, per una banda, i els que seguim la teologia de l'alliberament, per l'altra, no hi hagués res. Per tant, aquests dos mons, formem part d'una mateixa Església? Jurídicament sí, d'acord. Però, a la pràctica, constituïm una mateixa comunitat? Ens sentim inspirats per un mateix carisma? La veritat és que en tinc els meus dubtes.

Creus que hi ha d'haver una assignatura de Religió?

La resposta ideal a aquesta qüestió jo crec que és bastant clara. En primer lloc, hi ha d'haver una assignatura que expliqui a la gent quines són les regles de joc en un sistema democràtic. Educació per a la Ciutadania o com vulguis dir-ne. En segon lloc, hi ha d'haver una assignatura sobre el fet religiós i la història de les religions, de la mateixa manera que hi ha Història de l'Art. Una assignatura aconfessional per a tots els alumnes. I, en tercer lloc, les confessions que vulguin fer catequesi, que la facin, no faltaria sinó!

Ara bé, aquí, compte! Aquestes confessions tenen dret a utilitzar les escoles per fer la catequesi de la mateixa manera que hem permès que els centres escolars estiguin oberts a les tardes per fer esport, dansa o tallers de macramé. És a dir, la catequesi s'ha de

poder fer a l'escola, però sempre fora de l'horari lectiu. I, filant prim, que l'hora de catequesi no vagi immediatament després de l'horari lectiu. Una cosa és l'escola i una altra la catequesi, és clar. Però això no treu que no es puguin cedir els espais escolars per fer les catequesis, per mitjà d'un conveni de la parròquia del barri amb l'escola del barri, per exemple. Per tant, obres la possibilitat d'altres confessions que no siguin la catòlica a fer convenis amb l'escola per fer la seva catequesi: la musulmana, la jueva, les protestants, la hinduista, etc.

Jo crec que fer la catequesi a l'escola, fora de l'horari lectiu, és molt bo, perquè la religió és un fet públic. I l'escola és un espai públic. Hem d'entendre la religió com un fet públic, no com el nacionalcatolicisme, que pretenia que una religió particular dominés l'espai públic, tot controlant les institucions polítiques. No és un fet públic en el sentit que hi ha una part de la societat que participa en l'espai públic a partir de les seves conviccions religioses: es tracta de persones que s'expressen públicament com a cristians, musulmans, etc.

Per això, el món de la religió ha d'estar vinculat d'una manera intel·ligent amb l'espai públic. Si fem les catequesis a l'escola evitem que les diferents religions siguin un gueto tancat, a part, aïllat, i topin amb les regles laiques de la convivència democràtica a través d'una institució pública com és l'escola. I, si pot ser, que les diferents religions facin la catequesi l'una al costat de l'altra. Perquè es vegin físicament entre elles. Que es reconeixin, ja no només de manera metafòrica, sinó de manera literal: que es vegin. Fent-ho així, generes un espai de diàleg interreligiós quasi imperceptible mitjançant un espai públic, com ara l'escola, que les acull i les respecta.

És a dir, que l'Església ha de tenir un rol públic?

Sí, és clar. Et poso un exemple: ha de participar l'Església en els debats com ara el de les cèl·lules mare? Oi tant! Però amb

dues condicions. D'entrada, l'Església ha de participar-hi en igualtat de condicions que qualsevol dels altres actors: els partits polítics, els científics, etc. *A priori*, la seva no és una veritat superior. En segon lloc, quan diem que hi participi l'Església ens referim a tota l'Església, en la seva integritat: els cristians de la cúpula i els cristians de les bases. Tots hem de poder participar en el debat de qualsevol llei. Ara, les regles del joc són regles laiques on no hi ha cap privilegi per part de ningú i, per tant, guanya el millor argument.

Però la societat no té cap culpa que no et sentis representat pels qui figuren com a governants de l'Església!

Però ja he dit abans que l'estructura política actual de l'Església no es justifica de cap manera. «Cap bisbe imposat!», deia un Papa medieval. I mira ara com estem. En el debat públic sobre cèl·lules mare, sobre el matrimoni homosexual, sobre els impostos i les polítiques socials, per què no, o sobre el que sigui, s'hi ha de participar amb arguments, no amb poder. L'Església, quan participa en aquests debats, no hauria d'anar a negociar, senzillament hauria d'anar a proposar. Encara que la cúpula de l'Església fos representativa del parer dels seus creients, de les seves bases, una confessió religiosa no hauria de plantejar la seva participació en els debats públics com una negociació en la qual intervé exercint el seu poder. Ha d'intervenir aportant arguments que contribueixin a construir la moral col·lectiva. Avui, a Espanya, la Conferència Episcopal exerceix el seu poder perquè el Concordat amb el Vaticà li permet fer-ho. Però, vista la poca legitimitat de l'estructura política de l'Església –i perdona que insisteixi tant en això, però crec que la gent no ho acaba de tenir prou clar–, els bisbes no tenen gaire legitimitat per parlar en nom meu, que sóc tan cristià com ells i que *a priori* estic tan il·luminat per l'Esperit Sant com ells. Fem-lo entre tots els creients, el magisteri!

De cara al futur, hi ha possibilitats de canviar la situació?

Jo, suposo que com tot creient, crec que el missatge de l'Evangelí és la millor notícia que es pot donar mai a ningú, sincerament. Que Déu és el que es troba darrere de tot això, de la vida, de l'univers, de la llibertat humana. I aquest Déu és amor i ens estima. I ens vol ressuscitar, i a través de la vida, la mort i la resurrecció de Jesús ens ho ha demostrat. Què més vols? I Déu vol, desitja i espera que creguem en ell. I la seva paciència és infinita. Encara que ens convertim el darrer dia de la nostra vida, Déu ja en tindrà prou. I Déu vol, a més, que ens estimem els uns als altres com ell ens ha estimat. És a dir, que Déu vol que ens dediquem monogràficament a practicar la fraternitat. I la fraternitat té una dimensió personal, íntima, familiar, però té també una dimensió universal, política, social. Tot això, no et sembla insuperable? Quina millor notícia que aquesta?

Ara bé, el repte que tenim avui és com fer arribar aquest missatge a la nostra societat, a una societat secularitzada, postmoderna, consumista, capitalista, una mica descreguda de tot en general. Si l'Església, com a institució, es tragués de sobre una sèrie de crostes que dificulten que aquest missatge arribi de manera transparent a la gent, als que creuen i als que no, aleshores potser molta més gent s'acostaria a l'Església. Però en comptes d'això, l'Església s'entesta a defensar el sacerdocí exclusivament masculí, a mantenir el celibat obligatori dels sacerdots, a condemnar l'amor homosexual, a oposar-se a una determinada línia de recerca científica, a condemnar els mètodes anticonceptius i el preservatiu, a posar en dubte la legitimitat de les altres religions... La gent acaba identificant l'Església amb una institució amb totes aquestes posicions retrògrades, conservadores.

Això fa que molta gent que està buscant un sentit per a la seva vida s'allunyi de l'Església. L'Església pot donar-li aquest sentit, perquè l'Evangelí és la música que estan buscant, probablement. Però tot el soroll que fa la jerarquia, el Vaticà, amb els seus

debats sobre moral sexual i familiar, per exemple, que tenen a veure bastant poc amb els Evangelis, aquest soroll, dic, fa que la gent no pugui sentir la música de fons, que és el que val. L'Església catòlica, la institució, avui, com ha passat tantes altres vegades al llarg de la història, està tapant els Evangelis. No és greu, això?

Si hi hagués un canvi potent en forma d'ecumenisme, en forma de diàleg interreligiós, amb el sacerdoci femení, amb el celibat opcional, faria superar una sèrie de debats i eliminaria una sèrie de sorolls que fan que la gent no es pugui escoltar la música. Fa que la gent no es pugui fixar en el sentit dels Evangelis. És veritat que els temes principals de l'Església no són aquests –la democratització de la seva estructura política, la reforma del sacerdoci, la renovació dels sagraments, els canvis en la doctrina moral–, perquè el missatge de l'Església, per definició, va molt més enllà de tot això. La identitat de l'Església segueix definida per Déu i la seva naturalesa amorosa, Jesús, la seva vida, mort i resurrecció, l'Esperit Sant que ens busca encara que no ens deixem trobar... Però aquests debats, tot i ser secundaris, precisament actuen com a barreres que no ens deixen projectar a la societat el nostre missatge central. Si superéssim aquestes barreres, posaríem a disposició de la resta de la societat aquest tresor que ens expliquen els Evangelis i que nosaltres hem descobert. Jo crec que tenim la responsabilitat d'eliminar totes aquelles barreres que impedeixen a la gent sentir la música que l'Església se suposa que ha d'interpretar.